

Libor Martinek

Mecenáš umění a milovník života ze Slezských Rudoltic hrabě Albert Josef Hodic

Annales Neophilologiarum nr 6, 35-53

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

*LIBOR MARTINEK**

Uniwersytet Śląski w Opawie; Uniwersytet Wrocławski

MECENÁŠ UMĚNÍ A MILOVNÍK ŽIVOTA ZE SLEZSKÝCH RUDOLTIC HRABĚ ALBERT JOSEF HODIC

K významným kulturním i politickým osobnostem Slezska patří Albert Hodic (16. 5. 1706 Slezské Rudoltice – 18. 3. 1778 Postupim). Narodil se Johaně Karolině Eleonoře rozené von Tenczin († 1725) a Karlu Josefu Hodicovi z Hodic a Olbramic († 1741). Do kulturního života na dnešním Osoblažsku¹ vnesl rokokový styl a ve společenské sféře cosi na způsob raného osvícenství. Zámek ve Slezských Rudolticích, který Albert Hodic² zdědil po otci v r. 1741,

* Libor Martinek – historyk literatury, krytyk literackí i muzyczny, wykładowca historii literatury czeskiej na Uniwersytecie Śląskim w Opawie (Slezské univerzitě) oraz na Uniwersytecie Wrocławskim; doktorat i habilitacja z historii literatury czeskiej, doktorat z historii literatury polskiej. Badacz literatury czeskiej, niemieckiej i polskiej. Tłumacz z języków: polskiego, angielskiego i ukraińskiego; poeta, współpracuje z wieloma czasopismami literackimi. Jego działalność translatorska i twórczość poetycka była wielokrotnie nagradzana na konkursach poetyckich w Polsce, na Litwie i w Grecji.

¹ Pod pojmem Osoblažsko se rozumí vesnice a osady, které se rozkládají na území osoblažského výběžku a spadaly v roce 1850 pod soudní okres Osoblaha a Jindřichov. Osoblažsko náleželo k tzv. moravským enklávám ve Slezsku. Jejich původ sahá až do 13. století. Vznikly ze statků olomouckého biskupství. Jejich tvůrcem byl olomoucký biskup Bruno ze Schaunburku, který skupováním a jiným způsobem zaokrouhloval panství olomouckého biskupství. Tento pozemský majetek olomouckého biskupství byl již ve 13. stol. nazýván knížectvím a olomoucí biskupové titulováni knížaty. Na počátku 18. stol. byla dosud samostatná biskupská kancelář podřízena moravskému tribunálu a krajským hejtmanům. Olomoucký biskup se tak stal jen privilegiovaným moravským obyvatelem s knížecím titulem. Od té doby byla všechna jeho panství počítána do Moravy a pro statky olomouckého biskupství ve Slezsku vznikl název „moravské enklávy“. Josef II. sice připojil r. 1783 enklávy na Osoblažsku ke krnovskému kraji, ale v r. 1792 byly opět sloučeny s krajem olomouckým. Osoblažsko bylo tedy až do konce 1. světové války moravskou enklávou (J. Donát, *Přehled dějin Krnovska do konce 19. století*, „Krnovsko“ 1958, nr 5, s. 5–8).

² Albrecht Joseph Johann Nepomuk Hodic byl zřejmě sedmé z deseti dětí z manželství svých rodičů. V dokumentech se podepisoval zpočátku jen svým jménem Albrecht, později ve zkrácené formě Albert.

nechal nákladně přestavět v barokním stylu a vybudoval zde středisko umění, řemesel, poezie a intelektuálních setkání významných osobností. Zavítali k němu téměř všichni představitelé moravského osvícenství, mj. Lambergové, Jan Nepomuk Mittrovský a další.

Hodičtí z Hodic (též z Hoditz) byli starý moravský vladycký rod, jenž v 17. století povýšil do panského a později i do hraběcího stavu. Pocházeli z Hodic na Jihlavsku (vesnice dodnes existuje, ke dni 28. 8. 2006 zde žilo 761 obyvatel). První zmínka o Hodicích pochází z počátku 14. století. Je to listina, kterou vydala Jitka z Hodic, proboštkyně kláštera v Nové Říši. Vladykové obdrželi obec Hodice již v r. 1303 a měli ve svém erbů dva volské rohy, což mělo vyjadřovat hojnost zvěře. Hodická tvrž se připomíná v r. 1377. V polovině 15. století se vladykové z Hodic rozrostli, takže jejich rodokmen pro tuto dobu je nsnadné sledovat. R. 1538 odchází poslední člen rodu, který dosud bydlel v Hodicích – Hynek se setrou Rozinou – a celé hodické panství získal Matěj Vencelík – pán na Třešti. V tomto roce přestávají být Hodice sídlem panství a stávají se součástí panství třeštského, spolu s okolními vesnicemi Panenskou Rozsíčkou, Bezděkovem a Staříškem.³ Samotný rod Hodický se v dalším svém vývoji rozrostl, v polovině 16. století je povýšen do rytířského stavu a dále nabývá bohatství a vlivu. Změna nastala po bitvě na Bílé hoře, kdy Václav z Hodic ztrácí část svých statků, rod se štěpí na dvě větve, zřiká se česko-bratrského vyznání, ztrácí svůj mateřský jazyk a poněmčuje se. Tento rod vymírá v r. 1917 jako německý rod hrabat. (O rodu Hodiců se podrobněji rozepisuje *Ottova encyklopedie*.⁴ Nejnověji věnoval Hodicovi monografii historik Milan Myš-

³ Sloučením panství hodického s třeštským přineslo v 16. století Hodicům úpadek. Zmizel pivovar, mlýny i pila a během dalších let zmizela i poslední památka na kdysi utěšené panství – Hodická tvrž.

⁴ Hodičtí z Hodic nazývají se hrabata původu moravského, kteří z Hodic v okr. jihlavském pocházejí. Erb jejich jest štít na kříž rozdělený se štítkem na zděl rozděleným, stříbrným a červeným, v jehož každé polovici buvolový roh ve střídavých barvách se spatřuje; v červeném prvním a čtvrtém poli jest stříbrný lev, ve stříbrném druhém a třetím poli červený lev. Dle rodného erbu na štítku jsou [Hodičtí z Hodic] jednoho rodu s Koňasy z Vydří, kteří téhož erbu užívali a z blízkého u Hodic Vydří pocházeli. (...) Jan Jiří Maximilián svobodný pán [z Hodic] získal Rudoltice r. 1630, Jindřichov r. 1635 a Bílou Vodu r. 1655. R. 1641 byl jako generální vojenský komisař Opolska a Ratibořska za říšského hraběte povýšen. Z manželství s Kateřinou purkrabinkou z Donína měl tři syny. (...) Mladší syn svrchu připomenutého Jana Jiří M. [z Hodic], Julius Leopold, měl dva syny, kteří se stali praotci dvou větví hrabat Hodických: hodicko-olbramické (...) a hodicko-rudoltické, která vymřela r. 1778 Josefem Vojtěchem [Albertem] hr. [z Hodic] na

ka.⁵⁾ Poloha Rosswaldu (dnešních Slezkých Rudoltic) jako olomouckého biskupského léna (po pruských válkách se ocitl na hranici s Pruskem) také rozhodujícím způsobem ovlivnila život hraběte, protože v důsledku První slezské války (1740–1742) bylo jeho léno rozděleno mezi Prusko a Rakousko. Hodic se tak stal služebníkem dvou pánů (Bedřicha II. a Marie Terezie, poté Josefa II.). Pro hraběte to znamenalo zůstat v tomto komplikovaném stětu loajality pokud možno politicky neutrální.

V době svého mládí získal Albert první vzdělání s pomocí domácího učitele, později, před rokem 1724, na Josefínské rytířské akademii v Liegnitz (pol. Legnica). Na léta 1728–1929 se datuje jednorozční Albertův pobyt u rodiny českého hraběte Harracha.

S dědičným podílem po smrti své matky († 1725) podnikl Albert kavalírskou cestu po jižní Evropě. Roku 1733 se zapsal na universitu v Altdorfu u Norimberku, kde si mohl plnými doušky užívat života a porozhlédnout se po „dobré partii“. Tu také našel v osobě markraběnky Sophie z Bayreuthu (1684–1752), dceři vévody ze Saska (Sachsen-Weißenfels), vdově po markraběti Georgu Wilhelmovi z Ansbachu-Bayreuth a neteři Bedřicha II. V době jejich seznámení jí bylo padesát let a měla jednadvacetiletou dceru z prvního manželství. Sofie pocházela z protestantské vysoké šlechty, zatímco Albert byl katolík. Jejich sňatek by byl mesaliancí, proto se vzali tajně r. 1734, dříve než Sofie

Rudolticích a Fulštejně. Muž ten, výbornými schopnostmi ducha a živou fantasií nadaný, vzdělal se na památkách umění v Itálii a jako komorník u dvora císaře Karla VI. Duchaplná vdova po Jiřím markraběti bayreuthském, Žofie, stala se jeho manželkou, ale pro velikou nestejnost věku zase manželství toto zrušeno bylo. Na to vstoupil hrabě [z Hodic] do vojenských služeb pruských a obdržel od Bedřicha II. pluk husarský. Když se mu život vojenský znelíbil, odebral se na své panství Rudoltice, kde krásný park zřídil a zámek svůj upravil za sídlo, jemuž široko daleko rovného nebylo. (...) Rudoltice na slovo vzatými se staly po celé Evropě a sám Bedřich II. s Voltairem je navštívili. Popis divuplného zámku Rudoltického a jeho zábav podal dr. [Baltazar Ludvík] Tralles v *Adumbratio amoenitatum Rosswaldensium* ve Vratislavi r. 1778, kde také t. r. německý překlad toho spisu vyšel; český jest v Lumíru na r. 1852 obsažen. Ale náklad veliký, který vedl hrabě [z Hodic] na čarokrásné Rudoltice, strávil jeho finance, a když pět milionů zlatých utratil, musil opustit sídlo svých otců a poslední dni života byl živ z pense Bedřicha II. v Postupimi, kde zemřel bez potomků r. 1778. (...) (Archaický jazyk slovníkového hesla jsme mírně upravili podle současných pravidel českého pravopisu. Voltairova návštěva na zámku ve Sl. Rudolticích je historickým omylem, od té doby často tradovaným. L. M.)

⁵ V abstraktu knihy se uvádí: „Pozoruhodná a z dobových konvencí vybočující osobnost Hodicova vzbuzovala zájem nejen historiků, ale i beletristů. Ti všichni za čtvrt tisíciletí od jeho skonu navrhli kolem jeho osobnosti záplavu výmyslů, falešných konstrukcí a mýtů, které přešly do obecného povědomí. Kniha se pokouší alespoň některé z nich, pokud to dovolily prameny, uvést na pravou míru“ (M. Myška, *Hrabě Hodic a jeho svět. Zámecká kultura ve Slezsku mezi barokem a osvícenstvím*, Ostrava 2011.)

konvertovala ke katolicismu a než by dostala souhlas tamního zemského pána. Co oba spojovalo – kromě lásky – byly vysoké dluhy. Sofii totiž byla její aparáž jen částečně vyplacena. Rozdílem věku nerovný pár cestoval od Erlangenu přes Drážďany do Prahy, kvůli dluhům se ale objevil i ve Vídni. Kolem r. 1736 byl Albert jmenován komorníkem na dvoře císaře Karla VI., kde organizoval nádherné dvorní slavnosti. V r. 1743 se usmířil s otcem a vrátil se do Rudoltic.

Po otcově smrti v r. 1741 se stal Albert majitelem Rosswaldu a zcela se zde oddával své náklonnosti k divadelním inscenacím, především při karnevalech pro své aristokratické sousedy. O životě na zámku, jeho podobě a o úpravě zahrady v době jeho největšího rozkvětu za panování Alberta Hodice podává určitou představu brožura Hodicova přítele B. L. Trallese, dvorního rady ve Vratislavi. Po čtyřdenním pobytu v Rudolticích ji sepsal latinsky a později vyšla pod názvem *Schattenriss der Annehmlichkeiten von Rosswalde, Aus dem Lateinischen des Herrn Hofrath Tralles* (Breslau 1776).⁶

Pavel Zatloukal, jenž se ve své knize *Příběhy z dlouhého století, Architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku* (2008) mj. zabýval zámek ve Slezských Rudolticích za panování hraběte Hodice, konstatuje, že k Hodicovu zámeckému parku bohužel neznáme žádná dobová vyobrazení, nemáme k dispozici ani případné projekty, ani zaměření. Je pouze známo, že v hraběcích službách upravoval asi 6,15 ha velký park zahradník J. A. Schindler z Osoblahy. Existuje však několik výmluvných svědectví, byť až z posledních let Hodicova rudoltického pobytu. V roce 1773 cestoval Německem Nicolas J. L. Gilbert (1751–1780)⁷, lyrický básník, preromantik a kritik osvícenského ateismu i encyklopedistů. Navštívil také Rudoltice a o své návštěvě podal svědectví.⁸ Jiný doklad publikoval v r. 1776 výše zmíněný vratislavský dvorní rada Tralles. Podobě zámecké zahrady se zde podrobněji nemůžeme věnovat, naše studie je jinak zaměřena, proto odkazujeme na příslušnou literaturu.

⁶ E. Christová, *Život na zámku ve Slezských Rudolticích v 18. století*, „Krnovsko“ 1959, nr 7, s. 8–9.

⁷ Na něj se odkazuje moravský německý spisovatel, vydavatel lidovýchovných kalendářů a vychovatel (mj. českého historika Františka Palackého; L. Martinek, *Učitel Františka Palackého Karel Josef Jurende a jeho vlastivědná vydavatelská činnost*, [w:] *Studia Moravica I, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas philologica*. Olomouc 2004, s. 171–178); Karl Joseph Jurende (1780–1842), (K. J. Jurende, *Graf Hoditz zu Rosswalde in Mähren, einer der merkwürdigsten Männer Deutschlands im vorigen Jahrhundert*, „Patriotisches Tageblatt“ 1805, 14. 5., s. 201–203.)

⁸ P. Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století, Architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc 2008.

Ještě za panování Hodicova otce byla na zámku vybudována vynikající knihovna, kterou pak Albert Hodic obohacoval cennými svazky při svých cestách po Evropě. Soupis knih této knihovny objevil v Kroměříži Milan Myška.⁹ Knihovně rudoltického zámku byl za života Alberta Josefa hr. Hodice vyhrazen rozměrný sál ve druhém podlaží východního křídla zámecké budovy. V době svého rozkvětu čítala údajně až šest tisíc svazků. Albert Hodic se na počátku sedmdesátých let pro své dluhy dostal do finanční tísně a jako jedno z dočasných východisek volil rozprodávání knih ze své knihovny. Správce Hodicovy pozůstalosti v r. 1778 podával v dubnu r. 1778 zprávu o pouhých dva a půl tisíci svazcích, které v ní zůstaly. Po inventarizaci šlo asi o počet 2 450 svazků knih. Převažovaly knihy v němčině a francouzštině. Zastoupeny byly i jiné jazyky – italština, španělština, latina, výjimečně stará řečtina. Knihovna neobsahovala ani jeden titul ve slovanských jazycích, i když jistý zájem o slovanskou problematiku (avšak nikoli o českou, nýbrž o ruskou a polskou) se dá doložit. Z hlediska tématu převládají knihy o historii, menší skupinu reprezentují filozofické práce, přičemž dominují filozofové osvícenství v čele s Voltairem. Milan Myška je ovšem toho názoru, že informace o Voltairově pobytu na Hodicově zámku v r. 1758 je „houževnatě se udržujícím, zcela nepodloženým mýtem“¹⁰. Řada knih se vztahuje k právu a právním normám. Výjimečné je zastoupení přírodních věd, naopak poměrně početně je zastoupena literatura z oboru chemie. To souvisí pravděpodobně se zálibou obou Hodiců v chemických pokusech, které provozovali na zámku v alchymistické laboratoři. Zájmu o přírodní vědy odpovídá i několik publikací z oboru medicíny a „lido- věho léčitelství“. Některé publikace svědčí o snaze Alberta Hodice poučit se a čerpat inspiraci při budování své neobyčejné zámecké zahrady. Dále jsou tu knihy o včelařství, ovocnářství, pěstování ovcí, o vodních zařízeních, vodotryscích apod. Velkou část knihovny představují divadelní hry, což nepochybně souviselo s provozováním zámeckého divadla, publikace o divadle a diva-

⁹ Ve fondu Lenní dvůr v Kroměříži *Catalogus librorum bibliothecae Domini Comitiss Alberti de Hoditz*, pořizený bezprostředně po Hodicově smrti (18. 3. 1778).

¹⁰ Šíří ji např. také dosud jediná studie o Voltairovi v českých zemích (Jan Lavička, *Voltaire a české země*. In: *Sborník historický*, 32. Praha 1985, s. 95–123, zde s. 109)“ (M. Myška, *Rudoltická knihovna hr. Alberta Josefa Hodice*, [w:] *Literární věda osudem a volbou. K 70. narozeninám Jiřího Svobody*, [w:] *Literární věda / Litterarum studia, Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity 193*, nr 4. Ostrava 2000, s. 71). Voltaire skutečně v Rudolticích nikdy nebyl, ale o Hodicovi věděl z korespondence s Bedřichem II. Král mu dokonce poslal obě francouzsky psané poemu na počest hraběte. (Z dopisu M. Myšky L. Martinkovi ze dne 28. 2. 2009; dopis uložen v soukromém archivu L. Martinka.)

delnictví, patří sem i divadelní periodika. Poměrně slabě je zastoupena beletrie. Nacházejí se zde základní tituly evropských literatur staré i novější doby (Hesiodos, Vergilius, Ovidius, Plutarch, Xenofon, Cicero, Erasmus Rotterdamský, Cervantes, Daniel Defoe, La Fontaine, Voltaire), byly však zastoupeny jen v úzkém výběru a malém množství.

Albert Hodic byl také členem zednářské lóže Aux trois squelettes ve Vratislavi, jejímž velmistrem byl pozdější vratislavský biskup Filip Gotthard von Schaffgotsch, který vyslal Hodice do Vídně, aby zde založil první zednářskou lóži. Lóže Aux trois canons byla Hodicem skutečně založena v r. 1742, Hodic se stal jejím prvním velmistrem, avšak jen na několik dnů, než se vrátil do Slezska.¹¹ Marie Terezie lóži „U tří kanónů“ záhy zakázala – snad pro přílišnou uvolněnost mravů, které vládly na jejich shromážděních.

V r. 1752 zemřela Albertova manželka. Hrabě nechal vytesat na její náhrobek, že se z lásky k ní nikdy neoženil; Hodic se vskutku pak neoženil a z manželství Alberta a Sofie nevzešli žádní potomci. Albertovi bylo šestačtyřicet let, zatímco Sofie umírá 6. května ve svých osmašedesáti letech. 8. května je nabalzamována, zavinuta do hedvábného závoje a 9. května ve skleněné rakvi pohřbena v mauzoleu. Tam také Hodic pravidelně konal oběti v myšlenkách na ni. Pěstování tohoto nadnáboženského synkretického kultu mrtvých bylo trnem v oku Hodicovu lennímu pánu – olomouckému biskupovi. Protesty ze strany katolické církve ho však nezastrašily.

Po roce 1752 se zdá, že výstavba Rosswaldu započala směřovat ke konkrétní utopii „Arkádie“. Důvod, proč Hodicovo sídlo začalo poutat takovou pozornost již tehdy a nakonec se významně zapsalo do historie, však nespočíval v samotném zámku a zahradě.

V letech 1757–1761 mu při budování pravidelného divadla na zámku pomáhal pozdější vídeňský dvorní herec Johann Heinrich Müller (1738–1815), který zde čtyři roky působil jako ředitel, básník, knihovník, ale i vrchní hajný, mechanik, profesor chlapecké a umělecké školy a sekretář. Jako malíře a dekorátéra angažoval Hodic známého Champreze st. z Holešova. Ve své škole pro

¹¹ Nejvíce informací o J. A. Hodicovi, přitom nejaktuálnější a nejkritičtější pojetých, obsahuje *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*, sešit 7 (1996), o Hodických z Hodic tamtéž, sešit 11 (1998), jenž vhodně doplňuje heslo z *Ottova slovníku naučného*. Součástí slovníkového hesla je i literatura o J. A. Hodicovi. Poměrně obsáhlé slovníkové heslo je i v Riegrově *Slovníku naučném* (byl vydán v letech 1860–1874 v nakladatelství Kober). V němčině existuje velmi podrobný životopis J. A. Hodice s rozsáhlým seznamem literatury ve Wurzbachově *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, sv. 9 (Wien, 1863) a jinde.

chlapce a dívky Hodic vyučoval divadlu a zpěvu, talenty zaměstnal v divadle, méně talentované dostali role Indů, Egyptanů, Číňanů, Řeků a druidů při slavnostech. Denní řád při rudoltických slavnostech byl takový, že po jídle obvykle následovala komedie, večer veselohra nebo zpěvohra. Jako lenní pán hrabství mohl Hodic přimět své poddané k tzv. robotě a práci na panském. A protože se vůbec nezajímal o ekonomii, přenechal administrativu jednomu správci za celoroční rentu a věnoval se převýchově svých rolníků na umělece různého druhu. To však nebylo opatření lidumilné, ale pragmatické. Stálou skupinu profesionálních herců a artistů by pro své nákladné projekty nemohl financovat. Divadlo zaujímal v zámku velký prostor, bylo zařízeno umělecky a vkusně a zaujímal mezi podobnými projekty šlechticů své doby v zemi první místo. V divadle probíhala hudební představení, opera buffa, německé hry, frašky, koncerty.¹²

V r. 1764, po ukončení Sedmileté války, pokračovalo zvelebování zámku a parku. Dědictví panství Füllstein (Bohušov) po zesnulém bratru Isidoru umožnilo Albertovi uskutečnit své další sny. Rosswald se stal skutečným „sídlem víl“ naplněným luxusem a kulturní rafinovaností. Na uměnímilovného hraběte byl r. 1758 upozorněn pruský král Bedřich II. (Friedrich II.) a tajně jej navštěvoval – za války šlo o nepřátelské území. V následujících letech se během pravidelných setkání rozvinulo mezi oběma muži podivuhodné přátelství. Hodic oslavoval krále oduševnělými básněmi a pozornými dárky, v r. 1773 mu dokonce vystavěl pomník, který se však nedochoval. Začátkem září 1770 přijel pruský král zcela oficiálně se svým dvorem na dva dny do Rosswaldu. Při této příležitosti uspořádal Hodic slavnost, která by mohla vejít do dějin jako vrchol jeho stále se obměňujících „happeningů“: hudba, bankety, divadlo, ohňostroj – všechny smysly byly atakovány stálým nápořem uměleckých vjemů.

Cena za to ale byla tvrdá – Hodic prakticky zbankrotoval, což se král dozvěděl. Bedřich II. nechal proto tajně poukázat svému hostiteli značnou peněžní sumu. A při první návštěvě churavého hraběte v Sanssouci v r. 1771 mu předal vlastnoručně francouzsky napsanou děkovnou báseň. Roku 1774 následoval další francouzský dopis formou útěšné básně. Trvale ruinující životní styl přinutil Hodice r. 1776 nakonec k tomu, aby přijal již dva roky trvající nabídku pruského krále a aby opustil téměř jako uprchlík své zadlužené léno. Chtěl

¹² Podle rukopisu Lubice Mezerové.

strávit závěr svého života v Postupimi, v blízkosti rovněž stárnoucího a osamělého krále. Hraběti muselo být velmi zatěžko, aby se vzdal svého životního díla – vysněného zámku s pohádkovým parkem a svými, nakonec dezertujícími umělci – poddanými. Žil skromně, zaopatřen fantastickým titulem „Vrchní zemský architekt Slezska“ a malou rentou, v doprovodu několika osob – pár hudebníků, sluhů a zbytkem svého pověstmi opředeného „harému“ sestávajícího z atraktivních hereček – rolnických dcer.¹³

Po jeho smrti, dne 18. března 1778, byly Hodicovy ostatky převezeny do rodných Rudoltic, kde byly pochovány v domácí kapli vedle jeho choti.

Rudoltické divadlo a zámecká kapela měly své trvání od let nastoupení hraběte Alberta Josefa Hodice (r. 1765) a pokračovaly asi do r. 1771. Zámecká kapela byla sestavená z cizinců i domácích, vedl ji hudební ředitel a pedagog Anton Grunschka, od r. 1750 Karl Englisch, od r. 1774 Heinrich Klein a od r. 1776 Karl Hanke.

Vlastním polem kulturní působnosti zámku ve Slezských Rudolticích bylo divadlo, jež bylo v těsném styku s Jánským Vrchem.¹⁴ Divadlo bylo pod přímým vlivem humanisticky vzdělaného Itala, básníka abbé S. I. Pintuse, bývalého jezuita a člena akademie věd v Sieně, rozšiřujícího zájem na skoro celou oblast Opavského Slezska. V 70. letech 18. století se nám však zprávy o existenci divadla a kapely v Rudolticích ztrácejí. Došlo zde k oživení lidové tvořivosti slezského poddaného lidu, jak nám dokazuje využití hereckých, pěveckých i tanečních schopností poddaných v rudoltickém divadle, kteří se pak

¹³ F. Sondermann, *Hoditz' Harem, oder: Die Entführung Friedrichs II. in das Serail?*, „Mitteilungen der Arbeitsgruppe für die deutsche Literatur des 18. Jahrhunderts“ 1995, H. 5, s. 93–132.

¹⁴ Zámek Jánský Vrch se nachází v nejsevernějším výběžku olomouckého kraje při hranicích s Polskem. Vypíná se na skalnatém kopci nad městem a tvoří přirozenou dominantu Javorníku i celé rovině v okolí polských měst Paczkowa, Otmuchowa a Nisy. Historie zámku je spojena biskupstvím v polské Vratislavi, které objekt a s ním i celé Jesenicko vlastnilo od roku 1348. K přestavbě původního hradu na barokní zámek došlo za episkopátu biskupa Filipa Gotharda Schaffgotsche (1716–1795). Na svém sídle se biskup obklopil mnohými významnými osobnostmi, především z oblasti hudby. V roce 1769 povolal na svůj zámek hudebního skladatele, výborného houslistu a dirigenta Karla Ditterse z Dittersdorfu a Jánský Vrch se stal záhy střediskem hudebního života pro celé Slezsko. Ditters za téměř třicet let pobytu na Javorníku složil na čtyřicet komických oper, čímž se stal jedním ze zakladatelů německé komické opery.

dostali díky svým schopnostem až do Vídně. Snad i skladatel Josef Puschmann (1738–1794)¹⁵ byl domácího slezského původu.¹⁶

Hrabě Albert Hodic se pokoušel o vlastní dramatickou a literární tvorbu. Příležitostně psal verše, dokonce ve čtyřech jazycích. Na zdi zámeckého pokoje ve Slezských Rudolticích zanechal vzkaz svým poddaným: „Rosswälder, gute Nacht, / die Rolle geht zu Ende. / Hab ich sie gut gemacht, / so klatschet in die Hände.“ („Rudoltičtí, dobrou noc, / ke konci se role chýlí. / A jestli jsem ji hrál dobře, / tak tleskejte do dlaní.“¹⁷)

Další informace nám poskytuje Edwart Richter, jenž po dvacetiletém studiu zhotovil v r. 1890 objemný rukopis, který nebyl zveřejněn a nachází se v Zemském archivu v Opavě.¹⁸ Dvanáctistránková 8. kapitola uvádí některé informace o Hoditevi jako „spisovateli“. Je zde 120 kusů poezie, sonetů, písní a překladů; pochod na památku návštěvy generála De Ville v Rudolticích; velký počet rýmovaných nápisů v zámku a parku, tabulky, přísloví; opera Ubytování Pandurů (později zakázaná); hra Doktor a lékárník; hra Drahý kozel; opera Zbožštělá Sofie (premiéra 15. 5. 1748); óda na krále Bedřicha II.; Myšlenky o šlechtě (poslední dílo – rukopis o 435 stranách); velké množství dopisů Bedřichu II. (ostatní dopisy byly sekretářem Springerem převezeny do Hlubčic, kde později shořely).

Hodicovo autorství některých her je zpochybňováno, jiné texty se buď nezachovaly (například opery a jeho poslední dílo) nebo se dochovaly jen v opisech. V Richterově rukopisu se uchovalo několik básní hraběte. Hodic sám neměl zájem na publikování svých literárních výtvorů.

Německý badatel Frieder Sondermann, působící v Japonsku (tato poznámka má svůj význam, jak ještě ukážeme), publikoval některé z Hodicových básní, aby prokázal literární talent hraběte, ve své pozoruhodné studii *Notizen über einige Hunde-Epitafe des Grafen Hoditz (1706–1778)* („Poznámky

¹⁵ Joseph Puschmann se narodil r. 1738 v Červené Vodě, nejprve působil ve službách služeb barona Skrbenského v Hošťálkovech a poté jako kapelník zemského hejtmana v Opavě, hraběte Ignáce Dominika Chorynského ve Velkých Hošticích. Ve Velkých Hošticích se dostalo Puschmannovi mnoho příležitostí vystupovat před vysokou šlechtou a jeho chrámové a světské skladby tu došly uznání i u slavných hudebních mistrů (zcela jistě se zde setkal s Karlem Dittersdorffem).

¹⁶ V. Gregor, *Zámecká kapela ve Slezských Rudolticích v 2. polovině 18. století*, „Slezský sborník“ 1954, nr 2, s. 402–406.

¹⁷ Překlad Oldřicha Rumla.

¹⁸ ZAO, Pozůstalost E. Richtera, inventární číslo 4, i.č. 6, i.č. 8.

o několika psích epitafech hraběte Hodice /1706–1778/“ zveřejněné ve zvláštním tisku z Časopisu pro německou filologii (*Zeitschrift Für Deutsche Philologie*). U Sondermannovy studie se zastavíme; na následujících řádcích ji citujeme a parafrázujeme.¹⁹

Od antiky se básníci různým způsobem zabývali zvířaty, ať formou bajek, pohádek, epigramů, povídek apod. Do 18. století byly pro tuto tvorbu určující řecké a římské texty a sloužily jako předlohy. Hrabě Hodic tyto verše skládal jen pro potřeby svého domu. Tady je mohly spatřit aristokratické vrstvy návštěvníků Rudoltic. V Rakouské národní knihovně se nachází skupina jedenácti číslovaných „psích textů“, které jsou přiřazeny pod nápisem „Epitafy na psy“.²⁰

Smrt je podle pojetí různých náboženství jen část existence všech bytostí. Zde sice začíná proces tělesného zničení, ale mnoho kultur věří na nemateriální duši, která se po odumření těla uvolní. Toto proměňování, zdá se, ovlivnilo i Hodice v jeho epitafech. Například transsubstanci – proměňování chleba a vína při poslední večeři na tělo a krev Kristovu – použil Hodic jako asociaci v jedné své básni. Zvíře se promění ve vodu, člověk vodu vypije, tedy vtělí je do sebe, čímž je pak jako lékem osvěžen a zbaven svých bolestí. Při křesťanském pohřbu je tělo předáno zemi a stane se „zemí“. Habsburští císaři se nechávali nabalzamovat. Tento rituál Hodic zřejmě dobře znal, proto prý nechal svou ženu také nabalzamovat a pohřbít ve skleněné rakvi. Hodic byl i nadšeným alchymistou, na zámku měl chemickou laboratoř. Tento způsob „proměňování“

¹⁹ S laskavým svolením starostky Slezských Rudoltic paní Martiny Jalamasové používáme překlady obou Sondermannových studií do češtiny, s nimiž jsme pracovali (tj. z r. 1996 a 2000) a které provedla L. Čajanová, v níž se nacházejí i citace z rukopisu E. Richtera *Die Landschaft Hotzenplotz. Topographisch und Historisch geschildert von Edwart Richter* (Hotzenplotz 1890); texty na různých úrovních cílového překladu z němčiny do češtiny upravujeme ve srovnání s originály. K dispozici jsme měli rovněž rukopisnou studii kunsthistoričky Lubice Mezerové z Národního památkového ústavu v Ostravě (pracoviště Muzeum v Bruntále) *Zámek Slezské Rudoltice* (cca 14 stran rkp.), kterou jsme zde podrobili faktografické revizi.

²⁰ F. Sondermann uvádí, že se v Rakouské národní knihovně (ÖNB) ve Vídni se v rukopisné sbírce nachází dvaatřicet popsaných textových stránek s titulem „Pokračování poezie Alberta, hraběte z Hodiců“ – jedná se zde o opis jedné sbírky, opatřené příležitostnými korekturami ze zcela rozdílných textů hraběte. Lze je přičíst různým obdobím jeho tvorby. Některé mohly vzniknout už v r. 1752 u příležitosti jmenin Marie Terezie. Mnohé ukazují (jako zpívané hry) výslovně na karneval v r. 1762. Jiné musely být sepsány před rokem 1763, rokem úmrtí Isabely, první ženy Josefa II. Název „Pokračování“ ukazuje na to, že existovala nějaká předchozí sbírka básní. Ani v pojednání „Básně hraběte Alberta Hodice“ od Ludvíka Igáliho-Igálffyho se nenachází nic příliš objasňujícího (F. Sondermann, *Notizen über einige Hunde-Epitafie des Grafen Hoditz (1706–1778)*, „Zeitschrift für Deutsche Philologie“ 1996, Werner Besch, Harmut Steinecke (eds.). Tom 115, s. 23).

ukazuje na symboliku „kamene mudrců“ a snad na touhu hraběte po zdroji zlata.

V epitafech najdeme narážky i na Ovidiovy *Metamorphosy*. Hodic znal toto dílo velmi dobře a v jeho uměleckých dílech je to obzvlášť patrné. Také nymfy převzal z antické literatury a vysoce se cenil Foiba (Apollóna) jako vůdce Múz a boha umění. Také metaforika spojená s vodou má z hluboce psychologického pohledu velký význam. Dva extrémní póly (narození a smrt) jsou rovněž odvozeny z vody. Voda daruje život, ve křtu vodou je obnoven náš duchovní život a vodou (řeka mrtvých Styx) nás Charón převáží do říše mrtvých. Hodic není zaujat vodou jen ve svých básních. Celý jeho pobyt v Rudolticích je spojen s „vodními hrami“. Počet vodních staveb byl okolo 700, někteří uvádějí až 4000! Ukazuje to dobře i následující epitaf č. 4, v němž se vyskytuje symbolika spojená s řeckým bájeslovím²¹:

Blos das Raubthir der Vernunfft / rühmt sich eines zweyten Lebens
 und der andern Thiere Zunfft / hofft laut ihm darauf Vergebens
 Wohl so ist der Wurm vernichtet / Aber nur Vernüfftig Thier
 bist von Gott noch nicht gerichtet / Prüfe dich und sage mir
 Lasten Sklav wie stets mir dir? / möchte der Wurm bey deinmem
 Wandeln
 Nach den Todt wol mit dir handeln.
 Als du Wurm war'st liebt Ich dich / Nun Verehr ich dich als Quelle
 Eine *Nymphe* zeigt sich / an des treuen Würmchens Stelle
 du hast hir zu deiner Zeit / der Bestimmung nach gehandelt
 Drum hat dich die Danckbarkeit / auf das Prächtigeste verwandelt.
 I[z]t ist dein Geschick weit fester / du bist *Hypocrenens* Schwester
 den[n] est trinckt gewes'nes Thier / unser Phoebus selbst aus dir.²²

²¹ *Hippocrene* byl vodotrysk na Helikónu, sídle Múz, na místě určeném k přemítání, kde sídlil i posvátný kůň Pegas; jméno vodotrysku doslovně znamená koňský pramen. Pítí vody z tohoto pramene, jenž vytryskl, když Pegas udeřil do skály kopytem, mělo přivodit básnickou inspiraci (nacházíme jej již v Ovidiových *Proměnách* i později, např. John Keats se na Hippokrenu odkazuje v básni *Chvalozpěv na slavíka* z r. 1819, která vznikla v reakci na smrt jeho bratra Toma, jenž zemřel v r. 1818; český parnasistní básník Jaroslav Vrchlický /1853–1912/ pak ve sbírce *Bodláč z Parnasu* z r. 1893; příkladů by se dalo najít víc).

²² Přepis podle F. Sondermanna. Verše jsou rytmické a přísně rýmované, němčina (již starší, což je zřejmé) je tomu přizpůsobena. Epitaf uvádíme v překladu Zdeňka Janíka: „Pouze zvíře obdařené rozumem / může se pochlubit druhým životem / a budoucnost ostatních zvířat / doufá podle něho v odpuštění / Červ totiž věru zaniká / ale zvíře obdařené rozumem / není Bohem zahubeno. / Zkus to a pověz mi / může otrok vozící náklad / červ jednat s tebou při tvém putování / po svém zániku / Ukazuje *nymfu* / na místě věrného červíčka / Ve své době jsi jedl dobře / podle svého určení / Proto tě vděčnost / proměnila v to nejkrásnější / Je-li osud k tobě trvalejší / staneš

Od počátku novověku se měnil vztah lidí ke zvířatům, která už nejsou chápána jen z náboženského pohledu. Nově se kladla otázka, zda mají zvířata duši? A pokud ano, jak se liší od lidí? Descartes jim duši upřel a degradoval je na nerozumné stroje. Naproti tomu Gottfried Wilhelm Leibnitz zvířatům duši přiznává a podobně jako později i lékař a filozof Julien Offray de La Mettrie spatřoval jen odstupňované rozdíly mezi zvířetem a rozumem obdařeným člověkem. Zatímco podle tradiční křesťanské víry je ráj otevřen pouze lidem, zvířata tam nesmějí. Hodic se tedy pohyboval se svými básnickými myšlenkami na velmi nejisté půdě. Otázku, zda se jeho pes dostane do nebes, nechal záměrně bez odpovědi. Sondermann připomíná, že v epitafu č. 10 je řeč o jiných (rozuměj rajských) polích – tedy antický ráj, do kterých přijdou psi. U Hodice je zvířecí nebe vodním rájem. Na otázku, kdo proměnu provedl, v textu básně neexistuje žádná odpověď. Příčina smrti, tedy otázka dědičného hříchu, je v Hodicově textu vynechána. Autor uvádí pouze Osud, Nemesis (spravedlnost) nebo Boha jako Stvořitele či Soudce. O Kristovi se nezmiňuje. Křesťanská představa o „onom životě“ (především o zmrtvýchvstání) je u Hodice uváděna v potaz. Hodicovy epitafy mají blíž k antickým představám „proměňování“, než ke křesťanským pohledům na smrt a zmrtvýchvstání, i když to neodpovídá tehdejším obecně přijímaným teologickým názorům.

Psi se nemohou přetvářovat nebo se ukrývat za frázovitě lhaní jako lidé. Neznají rozdíly stavů a lidí, proto jednají s každým člověkem stejně, bez postranních myšlenek. To z nich učinilo příjemné životní partnery i pro hraběte. V jednom epitafu klade psovi do úst výčitku lidského dvorního jednání. V době, kdy žil hrabě, nebylo obvyklé, aby člověk byl redukován na své zvířecí pudy. Jestliže se v textu epitafu č. 4 mluví o „dravcích rozumu“ a „rozumném zvířeti“, pak se tato kritika vztahuje na člověka, domnívá se Sondermann. V těchto formulacích lze vyzorovat skepsi vůči osvícenství, aniž bychom hraběte okamžitě prohlásili za protiosvícence. Motivy marnosti a „memento mori“ (pamatuj na smrt) jsou pevně zakotveny v křesťanském baroku. Jako v předchozím 17. století je i u Hodice zobrazeno ve velmi drastické podobě odosobnění tělesného, když píše o nohou bez masa nebo o jedu nemoci. Zálību v utrpení a jeho znázorňování znal Hodic již z obrazů mučedníků nebo ze svého pobytu v Itálii.

se sestrou *Hippokreny*, / protože místo byvšího zvířete / pije z tebe sám náš Phoebus [Foibos Apollón].“

Epitafy musíme chápat jako účelovou lyriku. Poetické texty různého druhu napsané na dřevěných tabulkách visely všude po zámeckém parku. Johan David Wolf (1726–1801) z Vratislavi, který dlouhá léta udržoval osobní kontakt s Hodicem, jeho poezii sbíral a chtěl po autorově smrti vydat (k čemuž nakonec nedošlo), popisuje zámecký trakt vedle kaple ve své zprávě takto: „Daleko kolem jsou umístěny pomníky s karikaturami o labutích, kanárech, psech a jiných malých zvířatech, která panu hraběti působila nevinnou radost.“

Edwart Richter předpokládal, že se „slzavé údolí“ nachází dále od zámku, přímo vedle mauzolea zemřelé Sofie. Na dobových pohlednicích je namalováno Sofiino a Hodicovo místo věčného odpočinku. Možná, že Hodic své pomníky nově seskupil v tzv. „slzavém údolí“ a u příležitosti letního svátku v r. 1773 nebo 1774 představil svým hostům. Hodic pěstoval se zvířaty téměř stejně pompézní „pohřební kult“ jako se svou, v r. 1752 zemřelou ženou, jejíž mauzoleum v parku v Rudolticích se stalo místem pravidelných obětí. Katolická církev se tomu za života hraběte marně bránila a později, jako majitelka vysoce zadluženého statku, se hraběti pomstila. Po jeho smrti nechala strhnout vše, co nebylo bezprostředně užitečné nebo příliš cenné. Vedle harému²³ tak byly zničeny i psí epitafy (náhrobky s posmrtnými nápisy).

Žánrové označení „epitaf“ Sondermann používá proto, že tyto básně lze chápat zároveň jako skutečné náhrobky.²⁴ Kromě toho – jistě pod vlivem svého

²³ Richter ve své rukopisné Hodicově biografii na to téma uvádí: „Hodně zpěvaček ubytoval mimo zámek, v zahradních domečcích. Jen o své favoritky se staral lépe, mohly si leccos dovolit, co na jiných trestal. Slabou stránkou hraběte byly ženy, kterým po smrti své ženy holdoval. Také jeho úředníci ho v tom následovali a měli smysl pro venkovské krásky. Z těch, které upřednostňoval, můžeme jmenovat Theresii Wohler, rozenou Galluschkin, obyčejnou venkovskou dívku z čís. 14, kterou si vzal za ženu herec F. Wohler, který byl dříve osobním sluhou hraběte. Zemřel již r. 1752. Na rudoltickém divadelním jevišti hrála také »krásná Resi«. Kromě rolí při venkovských slavnostech hrála také řecko-římské bohyně. Druhou dámou byla Anna Rosina Justová z Rudoltic, později provdána za důchodního Franze Josefa Stormke, která zemřela r. 1760. Přechnodně obšťastňované byly také: tanečnice Theynerin, vdova Ewa Catharian Nistler z čís. 8 a Anna Maria Justin z čís. 45. (...) Nejdéle u něho vydržela Maria Czapke. Doprovázela ho na útěku z Rudoltic do Postupimi, pečovala o něho v jeho poslední nemoci a bylo na ni pamatováno v závěti. Po jeho smrti žila nuzně v Rudolticích.“ Z jedné Sondermannovy poznámky vyplývá, že hrabě měl s Czapkeovou nemanželského syna. Spisovatel Karl Josef Jurende (1780–1842) píše v poznámce k německému výtisku cestovních poznámek hraběte Guiberta o Hoditzovi, že „před několika lety četl v Krnově (Jägendorfu) několik čistě vytištěných básní a příležitostně poezie od Hoditze“. Zdá se tedy, že existoval, alespoň v rudoltickém zámku, tlustý svazek rukopisů. Při bližším zkoumání se zjistilo, že to jsou vlastnoruční zápisky nemanželského syna hraběte Alberta Hoditze, jakéhosi F. Czapkeho. Obsahuje podrobnosti z pohnutého života tohoto zajímavého muže (F. Sondermann, *Notizen über einige Hunde-Epitafe...*, 24).

²⁴ Wilhelmina z Bayreuthu, oblíbená sestra Bedřicha II., nechala svému psu Folichonu také postavit náhrobek ve svém parku Ermitage. S Bedřichem si vyměňovala korespondenci, tzv. „psí

pobytu v Japonsku – uvádí, že ctívání psů není žádný módní jev spjatý s určitým časem a místem. Každý Japonec se učí ve škole, že 5. Šógun Torugawa (1646–1709) byl pověstným přítelem psů a r. 1687 vydal tomu odpovídající dekret na jejich ochranu. Podobné případy najdeme i v současné době – umělecké ztvárnění psů a jejich pohřbívání.

Albert Hodic je důležitý spíše jako mecenáš umění, který v Rudolticích vybudoval proslulé středisko kultury, jež obdivoval i Bedřich II. Pruský král údajně navštívil zámek poprvé v r. 1756, pokud nejde o legendu (Sondermann například píše o jeho tajných návštěvách u Hodice), podruhé skutečně r. 1770 při své cestě za císařem Josefem II., kdy byl Hodic již na pokraji finančního krachu. Přesto uspořádal ohromnou oslavu. Pro vzácné hosty uspořádal Hodic mimořádné přijetí (slavnosti, koncerty, ohňostroje), kterého si povšimly i pařížské noviny. O hudbu se postarali zmíněný Karl Ditters von Dittersdorf, pobývající na nedalekém Jánském vrchu, jemuž jsme výše věnovali poznámku, Karl Hanke, který se vzdělával v hudbě na Hodicovy náklady, a Josef Puschmann, který byl ve službách Hodicova zetě hraběte Chorynského na Velkých Hošticích a pro krále složil kantátu nebo chorus.²⁵ Hudebníci sestavovali program podle Hodicových pokynů celé léto. Král poděkoval za pozvání a poslal dárky – vzácnou tabákovou dózu s dobropisem na 1000 tolarů a pruské labutě (ty podle krále zpívaly o trochu lépe než rudoltické nymfy). O své návštěvě složil Bedřich II. báseň, která popisovala rudoltické atrakce a slavnostní program. Mezi ním a Hodicem trvala bohatá korespondence (dochovalo se 105 dopisů).

Rovněž mezi velkými umělci i politiky své doby byl Albert Hodic obdivovanou osobností. George Sand (1804–1876) se jím inspirovala při vytvoření jedné epizodické postavy svého románu *Consuelo* (1842, česky *Consuela*, 1988) a král Bedřich II. složil na jeho počest dvě francouzské poemý z let 1770 a 1774. Pochvalné hymny na hraběte Hodice od paní von

dopisy“, v nichž ona vystupovala jako Folichon (její pes) a její bratr jako zámecký psík (fenka). Lásky ke psům šla u Bedřicha II. tak daleko, že chtěl být pohřben mezi svými psy (o své nemilované ženě se nezmiňuje). Také tato vášeň ho spojovala s myšlením a cítěním jeho přítelem hrabětem Hodicem. (F. Sondermann, *Notizen über einige Hunde-Epitafie...*, 31).

²⁵ Lze tak usoudit na základě dopisu A. Hodice hraběti Chorynskému do Velkých Hoštic (na Opavsku) s žádostí, aby skladatel Puschman složil kantátu nebo chorus na počest Bedřicha II. (15. 6. 1770).

Kortzfleisch (1749 – 1823) byly anonymně zveřejněny r. 1776. Hodic měl ale velké dluhy, prý za svůj život promarnil na tři miliony osm set tisíc zlatých.²⁶

Rodák ze Sondershausenu, posléze lipský spisovatel Johann Karl Wezel (1747–1819) zobrazil Hodice a dění na rudoltickém zámku v příběhu o „Nezkrotné Betty“ (*Die wilde Betty, eine Ehestandsgeschichte*) z r. 1779, kterým doplnil svůj román *Ehestandsgeschichte des Herrn Philipp Peter Marks* (1776), jenž vyšel u Dyka (Verlage der Dykischen Buchhandlung) v Lipsku v edici „Všeobecná německá knihovna“ s ilustracemi Daniela Chodowieckého.²⁷ (V r. 1969 vyšlo v Lipsku v Edition Leipzig nové vydání románu s předmlouvou Hanse Henniga.) Nemusela to být jen excentrická osoba hraběte, která upoutala Wezlovu pozornost, byl pod vlivem anglického empirismu a francouzského mechanického materialismu; zajímaly ho názory Lawrence Sterna, zaujala ho románová postava Robinsona Crusoe, žijícího v souladu s nedotčenou přírodou, jehož příběh adaptoval pro německého čtenáře v knize *Robinson Crusoe Neu bearbeitet* (Leipzig 1779), zabýval se svobodným zednářstvím v publikaci *Kakerlak, oder Geschichte eines Rosenkreuzers aus dem vorigen Jahrhundert* (1784). O Hodicovi víme, že byl svobodným zednářem, ale také na svém panství vytvářel jakýsi nový Paphos (původně město na Krétě s chrámem

²⁶ Další neutěšené osudy zámku přibližuje Oldřich Ruml (O. Ruml, *Zkáza a záchrana zámku na Krnovsku*, „Krnovsko“ 1961, nr 10, s. 16–17).

²⁷ F. Sondermann se pokusil o srovnání pravdivých skutečností o hraběti Hodicovi s fikcí obsažené ve Wezlově románu (F. Sondermann, *Etwas über Graf Hoditz, den aristokratischen Liebhaber in Wezels „Wilder Betty“*, „Allgemeine Sprachwissenschaft – Japanische Gessellschaft für Sprachtheorie“ 2000, H. 6, s. 56–83). Mimo jiné upozornil na to, že Wezel r. 1777 nebo o něco později měl možnost nahlédnout do rukopisu regionálního badatele Edwarta Richtera o dějinách Osoblažska a životě hraběte Hodice, uloženého u filosofa Christiana Felixe Gravese (1742–1798) ve Vratislavi, jak o tom vypovídá Gravesův dopis z 20. 9. 1776. K tomu je třeba přidat výpovědi různých dobových svědků v podobě biografii nebo novinových článků, které zde nemohou být podrobně citovány. Citujeme z dopisu podle Sondermannova přepisu: „Chtěl bych Vám říci několika slovy něco dobrého. V těchto dnech jsem poznal mimořádného muže, o němž jste snad už také slyšel, hraběte Hodice. Musí to být muž znalý a nadaný, když svou vesnici dokázal proměnit v Arkádii, v Elysejské pole, v háje druidů a své rolníky v operní zpěváky, herce, arkadské pastýře, druidy a římské obětní kněze. Všichni, kdo viděli Rosswald (to je název jeho sídla), se shodují v tom, že člověk žasne nad množstvím a roztodivností jeho památníků a jeho her, i kdyby sám nebyl dojat dokonalostí tohoto díla. Přirozeně nemůže takový soukromník jako on, pokud nemá dostatečně velký majetek, uskutečňovat takové věci jinak než tak, že část namísto pravého zlata nahrazuje flitry a nestará se o to, zda to někdo podrobněji zkoumá, hlavně, že na první pohled oklame diváka. Avšak samotný fakt, že dovede klamat tak rozmanitým způsobem, k tomu je zapotřebí vynalézavosti a rozličných vědomostí. Své sochaře, malíře, stavitele, dokonce i ty, kteří dělají nápisy na jeho památnících, vybírá ze svých poddaných, které z části sám vyučil a z části nechal vyučit. Před několika roky hostil krále a dostalo se mu jeho obdivu...“ (závěr dopisu chybí).

bohyně lásky Afrodity). V souvislosti s Hodicem inscenovanými slavnostmi „moravské Arkádie“ v Rudolticích připomeňme názor Pavla Zatloukala. V rozhovoru pro olomoucké Listy uvedl: „Hodic byl například ve střední Evropě jedním z prvních, kdo v protikladu ke končící barokní epoše začínal rozvíjet a navíc i ztělesňovat myšlenkový pluralismus, tedy pojetí světa, které jednoznačně souvisí s novověkem. Na druhé straně můžeme v celém jeho usilování o vzkříšení antiky a pohanství spatřovat jakousi specifickou formu hledání ztraceného ráje. Ostatně něco podobného, co začal o pár let později s takovým ohlasem publikovat J. J. Rousseau – tedy návrat do dětských dob ještě civilizací »nezkaženého« člověka, »ušlechtilého« divocha. Civilizační pesimismus je tedy v historismu stejně přítomen jako optimistická víra v nezadržitelný pokrok věku techniky, vědy, umění a podobně.“²⁸

Slezský německý spisovatel Bruno Hanns Wittek (1895–1935) o Hodicovi roze-psal román *Der Narr im Rokoko*, který nedokončil. Albert Hodic, jeho zámek se zahradou a proslulé zábavy, jejichž slávu odvála doba, byli inspirací i pro české obrozenecké spisovatele, například pro epigram českého básníka a libretisty Josefa Krasoslava Chmelenského (1800–1839),²⁹ pro dvě znělky básníka, jazykovědce, historika a evangelického kněze slovenského původu Jána Kollára (1852–1793) ve *Slávy dceři* (1824, poté 1832 a dále)³⁰ nebo i pro současné autory; krnovský spisovatel a výtvarný pedagog Jiří Daehne (1937–

²⁸ -vb-, -tt- [Václav Burian, Tomáš Tichák], *Rozhovor s Pavlem Zatloukalem, Happyend na hřbitově*, „Listy, Dvuměsíčník pro kulturu a dialog“ 2003, nr 4, s. 32–35.

²⁹ Dny zdejšího pobytu Chmelenského jsou datovány dopisy, které posílal příteli Františku Ladislavu Čelakovskému; první z Krnova je datován 13. června 1838. (V. Ficek, *Pobyt J. K. Chmelenského ve Slezsku*, „Krnovsko“ 1960, nr 9, s. 13–14). Ve sbírce *Kvítní polní z Moravy a ze Slezska* (1840) uveřejnil 31 epigramů vztahujících se k různým městům a místům, kde pobýval nebo s nimiž přišel do kontaktu. Vedle jiných slezských lokalit věnoval svůj zájem také Jindřichovu ve Slezsku a Slezským Rudolticím i třem obcím na pruské straně (Bavorov, Ratiboř, Tlustomost). Jindřichov ho upoutal chovem ovcí: „Jsem to do Hispánie vkouzlen? / Hle, stáda ta ovcí! / Znáš něco zas, co posud v své zemi jsem neviděl.“ Naopak kdysi věhlasná sláva Slezských Rudoltic za panování rozmařilého hraběte Alberta Hodice již pominula: „Prv jsi šel Arkádií na Olymp sem, / Než Hodic usnul! / Teď tebe tam poleká – Vandal a zříceniny.“

³⁰ V Kollárově znělce č. 264 se nejprve objevuje „zahrada Konileská“ aneb Koniles, český překlad německého názvu Rosswald, což jsou od r. 1949 Slezské Rudoltice, v sonetu 506 je jmenován její „arcizahradník“ Albert Hodic, jenž zde vystupuje v poslovanštělé formě: „Milo hledět jest i na zahrady / zdejší, na plesa a na zdroje, / na ostrovy plné pokoje, / na potoků šumné vodopády; / nebo zde jsou Zofiůvky sady, / Rosvaldu i Puláv přístroje, / Ovenec a Selo Carskoje / i jich všecky ozdoby a vnady. / Stín a vůni libou vůkol její / stromy, růže, hřebík, laskavec / na ty, jenž se tuto procházejí. / V celém pak tom ráji převelikém / jestiť krásocitný Moravec, / Vojtěch Hodic, arcizahradníkem“ (J. Kollár, *Básně*. F. R. Tichý (red.). Praha, Československý spisovatel 1952, s. 280).

1999) napsal esej o Hodicovi *Kouzelník z Rosswaldu*, ostravský spisovatel Oldřich Šuleř věnoval hraběti povídku „Šach-mat“ v souboru *Návratníček* (1963), spisovatelka, autorka cestopisů i oddechové četby, upravitelka regionálních i židovských pověstí Blanka Jehlíková je autorkou životopisné novely *Hrabě Albert Hodic, Blázen z Rudoltic* (2009).

Blanka Jehlíková situovala kulisy ke svému historickému příběhu do doby vlády Karla VI. a poté jeho dcery Marie Terezie. Albert Hodic z Rudoltic je vylíčen jako velký milovník umění a života, jehož výdaje byly vždy vyšší než příjmy. V mládí mu cikánka předpověděla, že se nestane vojákem, ani diplomatem, přesto ho budou všichni znát. Kolem něj potečou celé řeky peněz, přesto jich bude mít stále nedostatek. Jeho životem prý projde mnoho krasavic, ale zamiluje se jen jednou, jeho vyvolená kvůli němu podstoupí četná nebezpečí, ale nakonec jim nikdo nezabrání v tom, aby se vzali. Cikánčina věštba se vyplnila, a tak se postupně dozvídáme o osudové lásce mezi Hodicem a Sofií Brandenburg-Bayreuth i o jejich splněném snu navzdory dluhům vybudovat honosné sídlo v Rudolticích, kde si užívají přepychu, přestože všude kolem zuří válka.

Autoru eseje *Kouzelník z Rosswaldu* Jiřímu Daehnemu nešlo o suchý popis rudoltického zámku, jeho výjimečného interiéru a o rekonstrukci obrazu zámeckého parku, kulturních slavností a karnevalů, jako básníkovi mu záleželo na postižení Hodicova génia a génia loci Rosswaldu. Stojí za to, abychom si přiblížili slova tohoto obdivovatele regionu Osoblažska.

„Historie nezná kdyby. (...) Lidská představivost však přesto, nebo právě proto, miluje kdyby. (...) kdyby se hrabě Albert Hodic, kouzelník s Rosswaldu, jak se mu říkalo, narodil o dvě století později? Snad by to byl on, kdo by vymyslel polyekrán nebo novodobou laternu magicu. Možná by v Hollywoodu natáčel nejvýpravnější filmové show. Možná by byl náročnější, možná by točil á la Fellini. Kdyby se hrabě narodil jen o století později? Asi by po jeho díle zbylo víc než jen pár popisů v rozpadajících se knížkách. (...) Snad by sto let rozdíl zbavilo hraběte dobových zábran. Možná by brány zámku otevřel početnějšímu publiku tak, jak to dnes bez zábran dělají i majetní angličtí lordi. Možná by ze svého představení udělal něco na způsob pana Barnuma, který byl skoro přesně o sto let mladší. Možná by statisíce návštěvníků nedovolily, aby hrabě zkrachoval.“³¹

³¹ J. Daehne, *Kouzelník z Rosswaldu*, „Krnovsko“ 1992, nr 3, s. 14.

V hodnocení osobnosti Alberta Josefa Hodice se historikové rozcházejí: „Byl napůl osvícencem, napůl pověřivým šlechticem odcházející doby“, napsal historik Milan Myška.

Keywords: Enlightenment, Baroque music and opera, Opava Silesia, biography, belles-lettres

ART SPONSOR AND HUMANIST COUNT JOSEPH ALBERT HODITZ OF SILESIAN RUDOLTICE

Summary

In the 18th century, Count Albert Hodic (Joseph Albert Hodic) was a prominent figure in the cultural and political life of Silesia (in the contemporary geographical sense of the term). He rendered considerable service in propagating the ideas of the Enlightenment, he was also an enthusiast of the Rococo style. He took on many initiatives aimed at stimulating the cultural life of Silesia. He ordered the castle in Silesian Rudoltice, which he inherited from his father in 1741, to be rebuilt in the Baroque style and then turned it into a center of art and music. Many distinguished representatives of Moravian Enlightenment visited the center that also housed a well supplied library and a theatre group that co-operated with Jánský Vrch. The theatre was heavily influenced by the Italian S.I. Pintus, a former Jesuit, member of the Academy of Sciences in Siena and, most of all, a humanist. The present article is concerned with the literary and cultural activities of the Count. It also aims at showing how this extraordinary character was portrayed in the works of German and Czech writers and biographers.

Translated by Sylwester Jaworski

**MECENAS SZTUKI I MIŁOŚNIK ŻYCIA
HRABIA ALBERT HODIC Z RUDOLTIC ŚLĄSKICH**

Streszczenie

Hrabia Albert Hodic (Joseph Albert Hoditz) należał w XVIII wieku do ważnych postaci w kulturze i polityce Śląska. Zasłużył się krzewieniem idei oświecenia, był entuzjastą stylu rokokowego. Podejmował wiele inicjatyw, które ożywiły ruch kulturalny na Śląsku. Zamek w Śląskich Rudolticach, odziedziczony w 1741 r. po ojcu, hrabim Karolu Józefie z Hodic i Olbramic, przebudował w stylu barokowym i stworzył w nim ośrodek malarstwa, muzyki. Bywali w nim wybitni przedstawiciele morawskiego oświecenia. Znajdowała się tu bogato zaopatrzona biblioteka. Na zamku działał również teatr, będący w bliskich stosunkach z Jánským Vrchem [niem. Johannisbergiem]. Na teatr bezpośredni wpływ wywierał Włoch z wykształcenia, humanista, poeta ks. S.I. Pintus, były jezuita, członek Akademii Nauk w Sienie. Autor w swoim przyczynku zajmuje się jednak literacko-historycznym kontekstem działalności hrabiego oraz odzwierciedleniem jego niezwyklej i oryginalnej postaci w dziełach niemieckich i czeskich biografów i pisarzy.